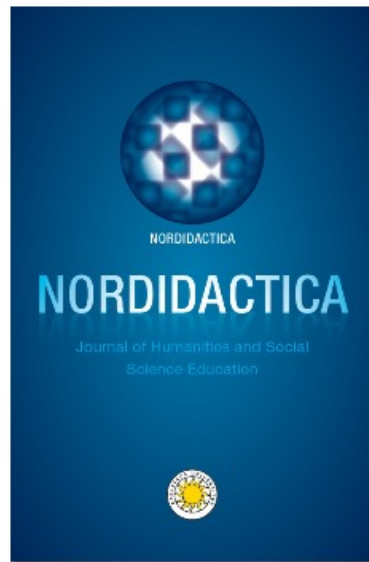

Editorial/Oaivečálus Nordidactica 2019:2
Roar Madsen & Camilla Stabel Jørgensen

Nordidactica

- Journal of Humanities and Social Science Education

2019:2

Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education

Nordidactica 2019:2

ISSN 2000-9879

The online version of this paper can be found at: www.kau.se/nordidactica

Editorial/Oaivečálus Nordidactica 2019:2

Roar Madsen & Camilla Stabel Jørgensen

Det andre nummeret av Nordidactica 2019 inneheld ni fagfellevurderte artiklar og ein konferanseomtale. Artiklane har til saman 13 forfattarar, av desse er åtte kvinner og fem menn. Forfattarane har institusjonstilhøyre i Nederland, Finland, Sverige og Noreg.

To av artiklane tek opp tematikkar som på ulike vis handlar om samefolka i Norden. Denne leiarartikkelen har fått den delte engelsk-nordsamiske overskrifta Editorial/Oaivečálus. Leiarartikkelen er elles skriva på nynorsk, og denne gongen er fire av artiklane skrivne på engelsk, tre er skrivne på svensk og to er skrivne på majoritetsspråket i Noreg – bokmål. Til saman får dette fram *nokon* viktige sider av det kulturelle mangfaldet i Norden og av utfordringane knytte til språklege domenetap i akademia. Me oppmoder framleis sterkt dei som kan å skriva på svensk, dansk, bokmål eller nynorsk - til å publisera på desse språka. Nordidactica gir prioritet til publisering på desse språka, men gjev opning for publisering på engelsk. Det siste skal fyrst og fremst vera eit tilbod til dei som ikkje har gode brukarkunnskapar i svensk-, dansk- eller norsk språk.

Me vonar lesarane finn nye innsikter og inspirasjon i innhaldet, både til eiga forskning og eiga undervisning, til fagleg diskusjon og til kritikk og vidareutvikling av fagfelte.

Fredrik Alvén (Malmö Universitet) har skriva *Var framtiden bättre förr? Temporal orientering i skolpolitiska dokument*. Dette er ein studie av korleis føremålet med den obligatoriske skulen generelt og medborgaropplæringa ("civic education") spesielt vert omtala i formelle læreplanar og utdanningspolitiske dokument frå styresmaktene i Sverige i dei to periodane 1969-1980 og 1990-2011. Dette bidraget til å forstå utdanningshistoria byggjer på det historiedidaktiske sentralomgrepet historiemedvit ("historical consciousness"). Fredrik Alvé n har skriva ei interessant og nyskapande innleiing om å skriva utdanningshistorie ut frå temporal orientering, og han tydeleggjer ei hovudutfordring i all historieskriving – at det er påkravd å forsøka å riva seg laus frå sin eigen hermeneutiske situasjon. Forfattaren påviser endringar i den temporale orienteringa i dei utdanningspolitiske dokumenta både *innanfor* og *mellom* periodane. Studien hans kallar på oppfylgjing og utviding til andre periodar og andre land – gjerne ogso større samanliknande prosjekt.

David Rosenlund (Malmö Universitet) har skriva *Powerful knowledge and the issue of equity: How students from different backgrounds approach procedural aspects of history in large-scale testing*. I denne analyserer han 100 elevsvar frå ein svensk nasjonal historieprøve i niande klasse (åk 9). Forskingsspørsmålet hans er kva slags innhaldsspesifikke skilnader mellom elevar med svensk og ikkje-svensk kulturbakgrunn som kan observerast når ein analyserer svar på ein del av denne nasjonale prøva. Eit sentralt grep i Rosenlund sine analysar er sosiologen Basil Bernsteins skilje mellom horisontale og vertikale kunnskapsdiskursar. Det er eit

gjennomgåande problem at elevane slit med å konstruera kognitive representasjonar i historiefaget, og dei elevane som har svensk som andrespråk slit meir med dette enn dei som har svensk som fyrstespråk. Rosenlund peikar og på at svenske historielærarar manglar både kvalifikasjonar og interesse for det vertikale aspektet ved historie.

Lina Spjut (Umeå Universitet) har skrive artikkelen *Stereotyper och rasbegreppet i finlandssvenska läroböcker: En textnära komparation av beskrivningar av samer under fyra decennier*. Dette er ein innhaldsstudie av korleis geografilærebøker for ein minoritet (dei finlands-svenske) i Finland har omtala ein annan minoritet (samefolket). Dette doble minoritets-aspektet er interessant, både sjølv om og nettopp fordi finlandssvenskane tidlegare har vore ein ”statsberande” minoritet. Forfattaren har studert lærebøker utgjevne i 1963, 1972, 1981 og i 1997. Finland, Sverige og Russland ratifiserte ikkje ILO’s urfolkskonvensjon, som tok til å gjelda frå 1991, medan Noreg gjorde det.¹ Spjut undersøker tre spørsmål som det er nær samanheng mellom. Korleis geografilærebøkene omtalar samane gjennom ein periode på fleire tiår, kva slags sentrale identitetsmarkører som vart omtala og når og kva slags endringar som kan sporast. Kva som kan ha ført til desse endringane vert også tematisert. Blant forfattaren sine konklusjonar, er at stereotypiske skildringar av samefolket eksisterte i lærebøkene til 1980-talet, og at omgrepet rase då hadde vorte fasa ut. På 1990-talet kom forbausande nok raseomgrepet inn att, i omarbeidd form – som ”rasgrupp”. Lina Spjut meiner at redsle for vidare marginalisering av det finlandssvenske innanfor den finske staten kan vera forklåringa på noko av dette. I sluttsatsen etterlyser Spjut forskning på dei finskspråklege lærebøkene. For vår del vil me leggja til at også analysar av lærebøker i andre fag, som historie, samfunnskunnskap og religionsfag gjerne kan etterlysast. Og ikkje minst kunne samanliknande analysar av lærebøker i statane med samiske minoritetar vore interessante. At det er større eller mindre skilnader på faktorar som rettsleg status, samisk folketal og innhaldet i samepolitikken til desse statane burde ikkje hindra forskarar frå å gjennomføra slike prosjekt.

Lisbeth Bergum Johanson og **Helge Christian Pedersen** (Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet) har skrive ”La elva leve”: Alta-saken som rollespill i historie-undervisninga. Alta-saka var ei av dei største politiske konfliktsakene i moderne norsk historie, og fletta saman miljøpolitisk og samepolitisk mobilisering mot store vassdragsutbyggingsplanar i Finnmark. Saka fekk stor tyding for den seinare samepolitikken i Noreg, men truleg indirekte også i Sverige og Finland. Den faktiske utbygginga vart mindre skadeleg for samefolket enn dei mest inngripande planane, mellom anna fordi neddemming av den samiskspråklege bygda Máze (norsk: Masi) vart teke ut av planane. Dei to forfattarane har observert 15 rundar med 259 sjetteklasseelevar i Altaområdet i bruk av eit profesjonelt laga rollespel om demonstrasjonane mot vassdragsutbygginga i åra 1979-1981. Her har elevane både vore demonstrantar (miljø- og sameaktivistar), politi, anleggsarbeidarar og representantar for den politiske statsmakta. I ein av klassane har forskarane og hatt tilgjenge til elevloggar.

¹*United Nations Association of Norway*; <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Urfolk/ILO-konvensjonen-om-urfolks-rettigheter>, lese 18. juni 2019.

Dei har og gjort gruppeintervju med elevar og intervjuar lærarar. Forfattarane gjer greie for kva historiske rollespel kan bidra til for historieforståing, historiemedvit og perspektivtaking. Konklusjonane deira er delte: Rollespelet engasjerte og bidrog til læring om samisk mobilisering, til dømes til forsvar for samebygda Máze. Dei oppsummerer på den andre sida at dei historiedidaktiske måla som gjekk ut over det spesifikt samiske og saksretta var for lite operasjonaliserbare og for omfattande.

Súsanna Margrét Gestsdóttir, Jannet van Drie og Carla van Boxtel (alle frá Universiteit van Amsterdam) har skrive Teaching historical thinking and reasoning in upper secondary schools in Iceland: results of an observation study. Forskingsspørsmålet deira er "To what extent do Icelandic history teachers teach historical thinking and reasoning at the upper secondary level?" Forfattarane har brukt Teach-HTR som "observasjonsinstrument" for 54 historieundervisnings-øker som er filma. Dei sju Teach-HTR-kategoriane og dei ulike klassifiseringane som er nytta i desse sju, er appendix til artikkelen. Filma observasjonsdata frå omlag halvparten av historielærarane og halvparten av dei vidaregåande skulane på Island inngår i studien. Studien gjev eit interessant døme på kvantifisering av observasjonsdata. Blant dei mange konklusjonane er at innslaga av historisk tenkjing og resonnering i timane kan verka meir tilfeldig enn strategisk valde. Historisk tenkjing og resonnering er eit fleirdimensjonalt fenomen, og det kan vel difor ikkje vera uventa at forfattarane fann at ulike delkomponentar hadde ulik grad av innslag i det analyserte materialet. Forfattarane gjer mellom anna ogso vurderingar av veikskapar ved Teach-HTR. Artikkelen vert soleis ogso eit bidrag til den vidare utviklinga av meir standardiserte metodiske opplegg for å undersøkje historisk tenkjing og resonnering.

Mari Kristine Jore (Høgskulen på Vestlandet) er forfattaren bak Eurocentrism in Teaching about World War One – a Norwegian Case. Studien analyserer både læreplan og læringsmateriell, PowerPointpresentasjonar, klasseromsobservasjonar, feltsamtaler med lærarar og intervju med elevar i norsk ungdomsskule. Jore hevdar at aspekt knytte til imperialism og koloniar har ein tvetydig plass i undervisninga om den fyrste verdskrigen. På den eine sida er slike forhold presentert som viktige årsaker til krigen, men dei er likevel ikkje ein del av sjølve krigshistoria, anna enn som einskildinnslag om ein krig som var global og som var ein imperiekonflikt. Arbeidet endar med ei oppsummering av det Jore kallar eurosentrisk dilemma og utfordringar for historieopplæringa om den fyrste verdskrigen. Forfattaren oppsummerer at eurosentrisme både vert utfordra og reprodusert i læreplanverk og lærebokverk. I undervisninga er det likevel i stor grad ei eurosentrisk overordna forteljing ("master narrative") som vert reprodusert. Forfattaren slår likevel fast at denne eurosentrisk overordna forteljinga har eit vesentleg fagdidaktisk potensiale, og diskuterer korleis denne forteljinga kan utfordrast.

Malin Tväråna (Stockholms universitet) er forfattar av Tycka eller tänka om rättvisa – vad främjas i mellanstadiets samhällskunskapsundervisning? Dette undersøkjast blant sjetteklassingar og meir konkret knytt til spørsmål som har med kriminalitet og straff å gjera. Som forfattaren skriv: "Artikeln utgår ifrån en intervenerande, iterativ designstudie, där försök görs att i grundskolan utveckla en undervisning på området lag og rätt, som frångår ett mer traditionellt fokus på procedurer

och sociologiska förklaringsmodeller till förmån för skapandet av en undervisning där kritiskt resonerande övas och utvecklas.” I studien vert elevar sine resoneringar om rettvise klassifisert, og forfattern meiner at undervisninga kan delast inn i fire ulike cluster etter hovudmotiv for lærar- og elevinitierte handlingar; deltakingsmotiverte, identifikasjonsmotiv, deliberasjonsmotiv og kritisk vurderingsmotiv. Tvååra konkluderer til dømes med at deltakingsmotiverte og identifikasjonsmotiverte handlingar oftare hindrar enn fremjer kritisk granskande resonnement om strafferettslege prinsipp.

Markus Hilander (Helsingfors universitet) har skrivt A geographical reading of Ronald Barthes: A smartphone model for the interpretation of photographs in geography education. Forfattern hevdar at geografifaget manglar ein visuell teori, trass i at faget er svært visuelt orientert. Hilander har gjort eit nyskapande geografididaktisk arbeid gjennom ei geografisk lesing av Roland Barthes' Elements of Semiology (1964), som deretter har vorte utgangspunkt for ein smarttelefonmodell for tolking av foto i geografiopplæringa. Teksten gjev interessante inngangar både til meir filosofisk-semiotiske teoretiske diskusjonar om tolking av bilete som tekstar og til (multi)literacy tenking kopla til finske læreplanar i geografi. Arbeidet hans illustrerer at vegen kan vera kort frå filosofiske og vitskapsteoretiske resonnement til praktisk fagdidaktikk. Det kan vera ei nyttig påminning for dei som er mest opptekne av å definera klåre skilje.

Irene Trysnes og **Asbjørn Smeland** (Universitetet i Agder) er forfattarane bak Like barn leker best? Ungdomsskoleelevers holdningar til religiøse og verdiorienterte symboler. Denne artikkelen er ei utforsking av skuleungdomar sine haldningar til bruk av religiøse eller andre verdiorienterte symbol eller klesplagg. Undersøkinga er gjennomført blant ungdomar i niande og tiande klasse ved fem ulike skular i Agderfylka. Elevar frå kristne privatskular inngår i utvalet. Forfattarane indikerer at dette medfører at funna kan tenkjast å ikkje ha utsegnskraft i høve til Noreg sett under eitt. Utvalet av skular er strategisk definert - både offentlege og private skular, både by og land og både skular med høg og med låg grad av fleirkulturell elevmasse. Funna viser store skilnader i syn på om lærarar og elevar skal kunne bruke markeringsplagg/symbol og i spørsmål om dei burde vera forbodne. Forfattarane oppsummerer at ungdomar som sjølv nyttar kristne symbol er mindre positive til bruk av andre kulturelle og religiøse symbol, som t.d. hijab. Dei som sjølv nyttar, eller kan tenkja seg å nytta hijab, er meir akseptierende andsynes symbol knytte til andre minoritetskulturar.

Til slutt har **Niklas Ammert** og **Kristina Kakoulidou** skrivt Rapport frå XIII:e konferensen med Nationella nätverket för historiedidaktisk forskning, 8-10 maj 2019 ved Linnéuniversitetet.

Endringar i skulefaga våre

Tidlegare og gjeldande læreplanar er viktige referansepunkt i våre forskingsfelt. Slik kjem det til å vera i framtida og, noko som medfører at fagfolk naturleg nok er opptekne av pågåande skulefagendringsprosessar. Både i Sverige, Danmark og Finland har det vorte gjennomført læreplanrevisjonar i løpet av dei aller siste åra, og i Sverige er dei

attpåtil i gang med endå ein revisjon. I Noreg nærmar ein større læreplanendringsprosess (Fagfornyelsen) seg slutfasen.

Slike endringsprosessar medfører justeringar i læreplansjanger og retorikk, men vil til sjuande og sist også medføra faglege innhaldsendringar i læremiddeltilfang, i dei ulike læringsaktivitetane i skulen, og dessutan i lærarutdanningane.

Nokre innhaldsendringar er større enn andre. Siste læreplanutkast for fellesfaget samfunnsfag i den norske grunnskulen inneber for eksempel ei radikal nytolking av det tidlegare prinsippet om eit integrert samfunnsfag som skal innehalda historie, geografi og samfunnskunnskap. Utkastet uttrykkjer ei assimilert marginalisering av historie og ei vesentleg svekking av geografidelen av faget. Verdiinnslaget i alle fag skal vera tydelegare, men humaniora- og kulturaspekta i faga er jamnt over svekka, noko som er ein problematisk kombinasjon.

Det er nok sterkt motstridande synspunkt på desse endringane i fagmiljøa. Politikarane har derimot vore svært samla – tause. Det kan nok vurderast som like problematisk som tause elevar i skulen.

Innhaldet i skulefaga er ein del av skulepolitikken, som det er naturleg av politikarar har meiningar om i det offentlege rommet. Det vil streka under at skulen er ein viktig institusjon, og at det som føregår der er viktig. For at den offentlege samtala om innhaldet i skulefaga skal bli godt opplyst, oppmoder me difor fagmiljøa til å gå i dialog med og gjerne utfordra politikarane på læreplanar og skulefaginnhald. Det gjeld sjølvsagt like mykje i alle dei nordiske landa.

Uansett – desse politisk styrte endringane av skulefaga i dei nordiske landa kallar på faglege, og svært gjerne samanliknande analysar. Innanfor det faglege dekningsområdet for Nordidactica, publiserer me gjerne slike.